

A SOPRONKŐHIDAI „HÜTLENEK”

„Sajátosan kimondhatatlan érzés futja át az ember kebelét, midőn ide, az élőhalottak sírboltjába belép. A falak mellett jobbról is, balról is vasrácsozatú folyosók futnak egymás fölött mind a három emeleten. A földszinten éppen úgy, mint az emeleten sorban egymás mellett vannak az úgynevezett zárkák, mindegyik egy-egy fegyenc számára berendezve...” — közli az újonnan átadott országos királyi fegyintézetéről a Sopron című újság 1886. szeptember 22-i száma.

Az 1880-as évek elejére az akkor meglévő hét fegyintézet — illavai, lipótvári, márianosztrai, munkácsi, nagyenyedi, szamosújvári és váci — szűknek bizonyult. Kiváltképp azután, hogy az 1878. évi V. törvénycikkkel beiktatott új büntetőtörvénykönyv szigorúan kikötötte: a fegyházbüntetésre ítélt személyeket — eltérően az addigi gyakorlattól — fegyházba kell zárni, tekintet nélkül a büntetés időtartamára. Új fegyház létrehozásáról az 1884. évi XX. törvénycikk rendelkezett. A legkedvezőbb ajánlatot Sopron városa tette, felkínálva a kőhidai, „Offermann és társa” 1850-as években épült, akkor már üresen álló cukorgyárát.¹

A maga idejében korszerűnek számító fegyintézet 1886-tól állt az igazságszolgáltatás szolgálatában. A tömör falak mögé bezárt foglyok számára ugyanolyan szürkén peregték le a monarchia utolsó évei, mint a második világháború első esztendei. De csak addig, amíg Magyarország bele nem sodródott a háborúba... A Horthy-rendszer a rabokat is háborús politikájának rendelte alá: foglyok százait vitték el a keleti frontra munkaszolgálatra és aknaszedésre. Az 1944. október 16-án puccsal hatalomra került Szálasiéknak problémát okozott a kőhidai köztörvényesek nagy száma. A front közeledtével október végétől ugyanis a budapesti Margit körüti fogházból az „értékesebb” politikai foglyokat Vajna Gábor és Kovarc Emil nyilas miniszterek rendelkezésére folyamatosan áttelepítették Sopronkőhidára. A fegyház amúgy is túlszűfolt volt, a politikai foglyok betelepítése tiltakozást váltott ki az intézet igazgatóságából. Ellenkezésük hatástalannak bizonyult. 1944. november 20. és 25. között a nyilasok — így teremtve helyet politikai ellenfeleiknek — 496 fő szigorított dologházi őrizettest adtak át a németeknek, akik Mauthausen koncentrációs táborába deportálták őket.² Hans Marsalek Mauthausenről közzétett dokumentumkötetében 1944. november 26-i dátumnál a következő bejegyzés olvasható: „495 Ungarn aus Budapest.”³ A foglyok — egy fő híján — tehát megérkeztek. További sorsuk ismeretlen...

Végeredményben a fegyház ily módon alkalmassá vált arra, hogy december közepéig több mint 300 politikai foglyot és védőőrizettest helyezzen el, akiknek az őrzését a német SS tagjai, a Margit körüti büntetőintézet katonái és a VKF hadbíróóságához tartozó őrszemélyzet látta el. Az áttelepült Dominich Vilmos-féle nyilas hadbíróóság ott folytatta tevékenységét, ahol Budapesten abbahagyta. Jogtalan, életeleket kioltó pereket konstruáltak, hogy a törvényesség látszatával mondhassanak

1 Németh Gyula: Részletek a sopronkőhidai fegyház történetéből. I. rész. *Soproni Szemle*, 1980/1. sz., 2. o.

2 Szita Szabolcs: Adatok a háborúellenes és antifasiszta ellenállás Sopron megyei történetéhez. III. rész. *Soproni Szemle*, 1982/3. sz., 216. o.

3 Hans Marsalek: Die Geschichte des Konzentrationslagers Mauthausen. Wien, 1980. 127. o.

ítéletet ellenfeleik fölött. A fegyház hivatalos ítéletvégrehajtó személyzete állítólag idejében elmenekült, de 25 pengőért, vagy egy liter borért mindig akadt önként jelentkező hóhér.

Az első halálos ítéletet Deutsch József cinkográfuson hajtották végre 1944. december 21-én. Három nap múlva, karácsony vigiliájának reggelén osztozott sorsában Bajesy-Zsilinszky Endre, Pesti Barnabás, Pataki István és Kreutz Róbert. 1945. január 9-én felakasztották Fisch Emil és Topa Jánost, január 15-én Kádár-Klein Eleket, január 21-én Odescalchi Miklós herceget, február 16-án Németh László Jánost és Stelczer Lajost. Szülővárosába, Sárvára vitték, s ott nyilvánosan végezték ki március 13-án Dely Józsefet, akinek bűne jehovista meggyőződése volt. Önkezeléssel vetett véget életének Dallos György, az Egyesült Izzó főmérnöke. Sopronkőhidán pusztult el Zsebeházi Lajos egyetemista is, akinek szervezete nem bírta a fegyház körülményeit. A mártírok és áldozatok nevei mellé számos olyan személyt lehetne felsorolni, akit halálra ítélték ugyan, de büntetését megváltoztatták, vagy — egyszerűen kifutva az időből — nem érkezett vissza az ítélet megerősítése. Még március 23-án, alig egy héttel a fegyház teljes kiürítése előtt is született halálos ítélet — dr. Harsányi Jenő orvos-százados ellen.

Ez a kivégzési sorozat egyenes következménye volt annak a „szembeszegülőket felkoncolni” szellemnek, ami a nyilas hatalomátvétel után szerte az országban elszabadult. A terror könyörtelensége elsősorban a munkásmozgalom aktivistáira és szimpatizánsaira sújtott le. De nem kerülte el esetenként az anglofil, a náci terjeszkedéssel, a fasizmus eszméivel bármilyen módon szembehelyezkedő polgári, katonai vagy egyházi személyeket sem. Sopronkőhida előtt és mellett a gyilkosságoknak több színtere is volt. 1944. november 7-én a Margit körüli fogházban végezték ki azt a Szenes Annát, aki az angol hadsereg huszonkét éves hadnagyaként hosszabb ideje tús volt a nyilasok kezében. November 30-án ott oltották ki Györffy Gyula repülő alezredes életét, mert a kormányzói kiáltvánnyal ellenkező, a harc folytatására vonatkozó parancsot nem hirdette ki, s késleltette annak továbbítását a többi repülőtérré. A soproni 48-as laktanya falainál végezték ki Pataki Ferenc szovjet tisztet tizenegy társával együtt annak ellenére, hogy az ítélet végrehajtása már nyár óta húzódott, mert reális esély volt német vagy nyilas hadifoglyokkal való kicserélésükre. Sajnos ezt a névsort is lehetne folytatni... Még hosszabb listát tenne ki a nyilasok által elhurcoltak, börtönbüntetésre ítélték, megkínzott emberek nevének felsorolása. Közös bennük — a nyilas vérbíróság megfogalmazása szerint —, hogy mindannyian hűtlenek lettek a magyar hazához.

A sopronkőhidai „hűtlenek” a korabeli Magyarország sajátos társadalmi metszetét adták. Simonffy András megfogalmazása szerint, ha a rabtartókat is beszámítjuk, akkor elmondható, hogy néhány hektárnyi területen csaknem fél évig együtt élt az ország teljes társadalmi keresztmetszete: a miniszterelnöktől kezdve a földbirtokoson és egyházi méltóságokon át a katonatisztekig és illegális kommunistákig mindenki. A politikai foglyok listáját olvasva mindegyik név a nációkkal és a nyilasokkal való szembenállás egy-egy — néha egészen sajátos — formáját takarja. Inkeyéket például azzal vádolták, hogy egy ideig birtokukon rejtegették Bethlen István volt miniszterelnököt; a repülőtiszteket — köztük azt a Krudy Ádámot, aki Kassa 1941. június 26-i provokatív bombázásakor a város repülőterének megbízott parancsnoka volt — azzal, hogy október 16. után nem esküdtek fel Szálásra; Szebeny Józsefet, a BESZKÁRT vezérigazgatóját azért fogták el, mert nem tett vezető munkakörbe néhány olyan személyt, akit a nyilas párt kívánt, mivel műszaki képzettségük hiányzott; Jávor Pál színművészt pedig zsidó származású felesége miatt vették őrizetbe. A magas rangú katonatisztek közül egyesek Horthy sikertelen kiugrási próbálkozásánál segédkeztek, mások az ellenállási mozgalomba kapcsolódtak be.

A sopronkőhidai vérbíróság és áldozataik történetének feltárása még a történetírás adóssága. Ezt az adósságot törlesztve tesszük közzé ezt a néhány tanúvallomást, amelyek 1945 tavaszán születtek a soproni főispáni hivatalban Hám Tibor kisgazdapárti főispán kezdeményezésére. A tanúvallomást tevők mindegyike valamilyen kapcsolatban állt a fegyházzal: fogolyként vagy hozzátartozóként, vagy éppen a fegyintézet alkalmazottjaként. Az iratanyag eredetije a Soproni Levéltárban talál-

ható, de a jelen forrásközlés az Új Magyar Központi Levéltár Miniszterelnökségi „TÜK” jelzésű (titkos ügyiratkezelés), 12.155/1945. számú másolatok alapján készült. E jelzet alatt a most közzétett vallomások mellett még a következő személyek nyilatkozatai lelhetők fel: Bárdosi Jenő fegyintézeti evangélikus lelkész vallomása Bajesy-Zsilinszky Endre utolsó óráiról (ez már több kiadványban megjelent), és általában a fegyintézetről; Groszmann Árpádné szül. Keller Elza elfogatásának körülményeiről; Groszmann Árpádné összeállításában a Sopronkőhidán kivégzettek névsora; Lakatos Gézané, férje — az egykori miniszterelnök — elfogatásáról; Mélik Endre újságíró Odessalchi Miklós herceg szökése kapcsán történt letartóztatásáról; Sallay Jenő fertőrákosi lakos a politikai foglyok október 29-i érkezéséről; Geiszbühl Mátyás római katolikus lelkész a fegyintézetről; Milassin Istvánné hadbíró őrnagy neje férje letartóztatásáról; Bisztricsányi Irén Udvarhely vármegyéből menekült irodatiszt nagybátyjáról, dr. Dietz Károly volt budapesti rendőrfőkapitányról. Keresztény János a Sopronkőhidai Szövőgyárban foglalkoztatott politikai foglyok névsorát nyújtotta be (Ez megjelent a „Válogatott dokumentumok a Győr-Sopron megyei munkásmozgalom történetéből 1929—1945” című kiadványban); Sodró Sándorné férje, Sopron város volt katonai parancsnoka őrizetbe vételéről nyilatkozott.

A vallomások mindegyikén — a hiteles másolat jeleként — ott található a „Sopronvármegyei és Sopron kir. thj. város főispánja” feliratú pecsét lenyomata.

A szövegekben csak a nyilvánvaló gépelési, illetve elhallás miatti hibákat javítottuk. Megtartottuk viszont a nevek esetleges elírását a 444—446. oldalakon közölt dokumentum esetében, mert a hibákat nem a gépirónók, hanem maguk a tanúvallomástevők ejtették. A szögletes zárójelbe foglalt részek a forrásközlő kiegészítései.

A jegyzőkönyvek közül első helyre került dr. Pinezich István ügyvédnek, Bajesy-Zsilinszky Endre védőjének a nyilatkozata. A dokumentum több szempontból is érdekes. Érdekes, mert eddig a Bajesy-Zsilinszky ellen lefolytatott tárgyalás menetéről csak Érsek Albert nyugalmazott alezredes rendőrségi kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv alapján értesülhettünk. S Pinezich vallomása cáfol néhány eddigi megállapítást. Dernői Kocsis László, Bajesy-Zsilinszky egyik életrajzírója, meg nem nevezett forrás alapján a következőket írta: „Pinezich üzenetet kap: Zsilinszky Gábor talán el tudná érni, hogy a németek közbelépjének. Mondja a vádlottnak, ő visszatartja a gondolatot. Aztán hozzáteszi: — De értesítsék őt sorsomról.”⁴ A most olvasható jegyzőkönyv ennek ellenkezőjéről tanúskodik. Ahhoz, hogy helyesen értékelhessük történelmünk híres személyiségeit, el kell kerülnünk a heroizálást. A valódi hősök nem az utókor beállításától válnak hőökké. Bajesy-Zsilinszky érdemeit szemernyt sem kisebbíti, ha tudjuk róla: a halálos ítélet súlya alatt meggondolta magát, és ő is küzdött életéért. Életével többet nyerhettünk volna, mint mártíromságával...

1945. április 21-én kelt dr. Vásáry István pénzügyminiszter és dr. Gyöngyösi János külügyminiszter közös levele a minisztertanáchoz, amelyben javasolták, hogy a vértanúhalált halt Bajesy-Zsilinszky Endrét, a Kisgazdapárt egykori országgyűlési képviselőjét a kormány nyilvánítsa a nemzet halottjának és ennek megfelelő végtisztességben részesítse.⁵ A minisztertanács a javaslatot elfogadta, s elrendelte a holttest exhumálását, személyazonosságának megállapítását. Ennek végrehajtásáról tanúskodik a II. számú dokumentum, kihagyva belőle a külvizsgálatra vonatkozó leírásokat. Ez a rész ugyanis történelmileg érdektelen, csupán esendő földi mívaltunkat érzékelteti. A sors fintorának is lehetne nevezni: Bajesy-Zsilinszky földi maradványainak egyik azonosítója az az Érsek Albert volt, akit hamarosan letartóztattak vérbíróságbeli ténykedéséért... Bajesy-Zsilinszky Endre hamvai szülőfalujában, Tarpán helyezték örök nyugalomra.

Czebe Jenő vezérkari százados és Kuthy László vezérkari ezredes vallomása két Horthyra felesküdtött katonatiszt Sopronkőhidára vezető útjának bizonyítéka. Mindketten elkerültek a Németországba történő deportálást: Czebe megszökött, Kuthyt pedig szabadon engedték. Ez utóbbi történet egy árnyalattal más megvilágítást kap Kádár Gyula publikus visszaemlékezésében. Szerinte Dominich hadbíró

⁴ *Dernői Kocsis László*: Bajesy-Zsilinszky. Budapest, 1966. 326. o.

⁵ Új Magyar Központi Levéltár: XIX—A—1—j—1526/1945.

azért léptette ki a menetre kész sorból Kuthy ezredest, mert régi barátság fűzte őket össze, ami még abból az időből eredt, amikor mindketten a VKF 2. osztályán dolgoztak.⁶ Czebe és Kuthy emlékezetből összeállították a politikai foglyok névsorát. A felsorolás nem teljes, mert például a Kossuth Népe 1945. május 16-i száma is közöl olyan neveket, amik innen hiányoznak. De a felsorolás jól mutatja, hogy a sopronkőhidai fogolycsoport a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből tevődött össze.

Nagybaczoni Nagy Vilmos egykori honvédelmi miniszternek állít emléket egy belügyes tiszt, Kopácsi Gusztáv vallomása. A munkaszolgálatosokért és zsidókért nyíltan kiálló minisztert az elsők között tartóztatták le a nyilasok.

A mai napig nem teljesen tisztázott Odescalchi Miklós herceg sikertelen szökési kísérlete Olaszország angol—amerikai megszállási zónájába. Felesége vallomása — az utolsóként közzétett dokumentum — sem lebbenti fel a titok fátylát, hogy mi célból, megbízatással vagy önhatalmúlag dezertált férje Horthy hadseregéből, de lejegyzett szavai esetleg pontosíthatnak egyes mozzanatokat.

Bízunk abban, hogy a jegyzőkönyvek adalékul szolgálhatnak mindazoknak, akiket foglalkoztatnak a közelmúlt eseményei. Természetesen megfelelő kritikával és fenntartásokkal kell kezelni a vallomásokat, hiszen jellegükből adódóan szubjektív töltetűek. Egy képet azonban mindenképpen kirajzolnak elénk: a háború jellemformáló erejét. Ki az üldözött, ki az üldözőt szerepét vállalta.

I. JEGYZŐKÖNYV

Készült Sopronban, 1945. évi május hó 2-án a főispáni hivatalban. Jelen vannak: alulírottak.

Az újságban közölt felhívásra megjelenik dr. Pinezich István⁷ soproni (Kossuth Lajos u. 1. sz.) lakos, ügyvéd, aki a hozzá intézett kérdésekre és az igazság hű bemonadására történt figyelemztetés után a következőket adja elő:

Bajcsy-Zsilinszky Endre⁸ volt országgyűlési képviselő a sopronkőhidai fegyházban letartóztatásban volt. Erről én, mint honvédségi védő értesültem. Bajcsy-Zsilinszky védőjeként az 1944. dec. 23-ára kitűzött főtárgyalásra dr. Kelemen Kornél⁹ budapesti ügyvédnek kellett volna megjelenni. Az akkori viszonyok közepette kétes volt, vajon dr. Kelemen a főtárgyaláson meg fog érkezni, miért is a tárgyalást vezető bíró, avagy az ügyész felkért, hogy mint hivatalból kirendelt védő jelenjek meg arra az esetre, ha Bajcsy-Zsilinszky választott védője a főtárgyaláson meg nem jelenne. Ez a felszólítás a kőhidai fegyház épületében történt, ahol nekem egyéb ügyekben dolgom volt. Történetesen ugyanaz nap, ez lehetett december 16-án vagy 17-én, találkoztam a fegyházban Bajcsy-Zsilinszky Endrével, akivel mint régi ismerősök és volt képviselőtársak üdvözlöttük egymást, és én tudtára is adtam Zsilinszkynek, hogy Kelemen Kornél dr. esetleges elmaradása esetén engem jelöltek ki, hogy őt hivatalból védjem. Zsilinszky erre azt mondta, hogy ő nem bízik Kelemen dr. megérkezésében, s felkért, hogy tanulmányozzam át ügyének iratait, vállaljam védelmét, mint általa is megbízott védőügyvéd. Ennek a kérésnek úgy is mint ügyvéd, de úgy is

6 *Káddr Gyula:* A Ludovikától Sopronkőhidáig. Budapest, 1978. II. k., 784. o.

7 *Dr. Pinezich István* (Sopronkertes, 1879 — Sopron, 197?). A középiskolát Sopronban, az egyetemet Budapesten és Kolozsvárot végzte el. 1908-ban tett ügyvédi vizsgát. Irodáját Sopronban nyitotta meg, ahol csakhamar a város egyik tekintélyes polgára lett. A soproni Keresztény Kiszгада, Földműves és Polgári Párt (Egységes Párt) vezetője, Sopron tiszteletbeli ügyésze, a katolikus konvent elnöke, a Dunántúli Turista Egyesület vezetője s más társadalmi egyesületek tagja volt. Sopron városát képviselte a felsőházban 1930—1939 között. 1945 után népbíróként előt vonták felelősségre azzal a váddal, hogy nem tett meg mindent mint védőügyvéd Bajcsy-Zsilinszky Endre megmentéséért.

8 *Bajcsy-Zsilinszky Endre* (Szarvas, 1886. június 6. — Sopronkőhida, 1944. december 24.). Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott, majd Lipcsében és Heidelbergben végezte. Kolozsvárott avatták jogi és államtudományi doktorná. 1911-ben Áchim András parasztszezőr meggyilkolásával kapcsolatban bíróság elé állították, de az esküdtszék felmentette a vádak alól. Közéleti tevékenysége és politikai gondolkodása hatalmas ívű fejlődést tett meg. 1918-ban például egyik alapító tagja volt a Magyar Országos Véderő Egyesület nevű jobboldali szervezetnek, 1919-ben a szegedi ellenforradalmárok között találjuk, majd a Szózat című fajtódó lap szerkesztője lett. Politikai nézetei az 1920-as évek végétől kezdtek megváltozni, amikor felismerte a német külpolitika Magyarországot veszélyeztető vonásait. Még 1928-ban szakított a Fajvédő Párttal, s 1931—1935 között már a Magyar Nemzeti Radikális Pártot képviselte a parlamentben. 1936-ban belépett a Független Kiszгадаpártba, s e párt képviselője lett 1939-ben. A II. világháború idején az antifasiszta egység híve, a Magyar Történelmi Emlékbizottság egyik tagja, az ellenállási mozgalom polgári szárnyának egyik vezetője. Magyarország német megszállása után a Gestapo letartóztatta. Október 13-i szabadulása után élére állt a kommunisták által kezdeményezett Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának. Árusól következében a nyilas Nemzeti Számonkérő Szék november 23-án letartóztatta, majd a vérbíróság halálra ítélte.

9 *Dr. Kelemen Kornél* (Budapest, 1885—?). Budapesti ügyvéd, államtitkár. 1912-ben szerezte ügyvédi diplomáját. Tiszteletbeli főügyésze Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének, főügyésze a Magyar Nemzeti Szövetségnek, megalakulása óta ügyésze a Mérnöki Kamarának. Ügyésze és tanácsbírája a Pesti Református Egyházmegyének. A politikai életben 1918-ban, illetve azt követően lént fel, különösen a jobboldali mozgalmakkal kapcsolatban, amelyek közül több jogi esetben is szerepelt. (Így pl. ő volt Teleki Pál egykori miniszterelnök jogi képviselője abban a politikai perben, amelyet Teleki indított Vészi József felsőházi tag, a Pester Lloyd főszerkesztője ellen egy, a numerus clausus körül támadt vitában.) Tagja volt a Pest vármegyei törvényhatósági bizottságnak is. 1931-től a Keresztény Kiszгада, Földműves és Polgári Párt képviselője volt. Ő látta el Bajcsy-Zsilinszky Endre védelmét, amíg a bíróság Budapesten ülészett.

mint ember és Zsilinszkynek régi ismerőse készséggel eleget tettem, bár az akkori viszonyok között és tekintettel arra, hogy Zsilinszky társait, Kiss János altábornagyot¹⁰ és társait¹¹ már kivégezték volt, előre tudtam a védekezés sikertelenségét, és így nehezemre esett a védői tisztség vállalása. A főtárgyalás előtt egyik napon kiszálltam Kőhidára, az iratokat áttanulmányoztam, s így az ügy és előzményei ismeretében megjelentem a főtárgyaláson. A főtárgyaláson a tárgyalásvezető bíró Dominich őrnagy¹² volt, emlékezetem szerint az állomás-parancsnokság által kirendelt bírák egyike egy csendőr-százados volt, ennek nevére nem emlékszem, épp úgy nem emlékszem az elnöklő ezredes vagy alezredes nevére sem,¹³ mert számos ügyben voltam védő a honvéd-bírósnál és a totális mozgósítás és harcbaállítás tárcanélküli minisztere mellé rendelt tábornok bíróságánál. A tárgyalás alakilag az akkor érvényben volt rendelet és bűnvádi perrendtartás szabályai szerint folyt le. Az ügyész,¹⁴ akit ugyancsak nem tudok már megnevezni, egy hadbíró százados, előterjesztette a vádindítványt, amely szerint Zsilinszky az 1930. évi III. t.c. 59. §-ának 1. illetve 4. pontjába ütköző és § utolsó bekezdése¹⁵ szerint minősülő, halállal büntetendő hűtlenség bűntettét követte volna el azzal, hogy egy szövetség, az ún. magyar frontba¹⁶ tömörült pártok élére állott, amely szövetségnek a vád szerint az volt a célja, hogy a magyar fegyvereket a németek ellen az oroszok oldalán fordítsák. Zsilinszky Endre kihallgatása következtet, aki kimerítően, talán másfél órán át adta elő a védekezését, illetve az ügy történetét, az indokokat, amelyek a szövetség alapokául szolgáltak és a szövetség céljait. Lényegében emlékezetem szerint előadta, hogy a háború folytatását teljesen céltalannak látta, a teljes elbukást elkerülhetetlennek tartotta, a további hasztalan pusztulás és vérontás elkerülése színté csak így volt lehetséges, ha a német szövetségtől elfordulunk, a lehetőség szerint a németektől kikapcsolódunk és keressük az érintkezést az oroszokkal, hogy fegyverszünetet és ennek alapján békét kaphassunk. Előadta Zsilinszky azt is, hogy egyik fő cselekvésük volt Budapest megkímélése, Budapest középületeinek és hidjainak felrobbantását valamiképpen megakadályozni.

A vádlott kívánságához képest mint védő előterjesztettem a bizonyítás kiegészítési indítványt, miután a bíróság a Kiss János és tsai elleni főtárgyaláson felmerült bizonyítási anyagokat ismertetett volt. A bizonyítás kiegészítése tanúk kihallgatására és Zsilinszky különböző, főleg idegen nyelvekre is lefordított vagy azokon megjelenő műveinek beszerzésére irányult. Ezzel a bizonyítással Zsilinszky igazolni akarta, hogy egész életén át a tiszta önzetlen hazafiság vezette szóban és írásban, hogy mindenkor kizárólag a magyar érdekekért szállt síkra, önzetlenül dolgozott és szegény ember maradt. Ezt a bizonyítást, amely hivatva volt a vádat lerontani atekintetben, hogy csak feltételezhető is volna, hogy Zsilinszky szándékosan az országnak és fegyveres erejének kárt volna

10 Kiss János (Erdőszentgyörgy, 1883. március 24. — Budapest, 1944. december 8.). Altábornagy. 1939-ben a hadvezetés német orientációjának ellenzése miatt nyugdíjazták. Ettől kezdve Kőszegen élt visszavonultan. 1944 novemberében Budapestre utazott és átvette a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága kérésére annak Katonai Vezérkarának irányítását, és kidolgozta a budapesti felkelés katonai tervezetét. 1944. november 22-én a nyilas nyomozószervek árulás révén tudomásul szerezte a mozgalomról, s Kiss Jánost társával együtt elfogták. A nyilas haditörvényszék halálra ítélte, s a Margit körúti (ma: Mártírok útja) katonai fegyházban kivégezték.

11 Az 1944. december 6-án kezdődött statáriális tárgyalás a következő személyeket változta: Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kiss János altábornagy, Nagy Jenő ezredes, Tartsay Vilmos vezérkari százados, Almásy Pál hmtk. alezredes, Révay Kálmán százados, Makay Miklós vegyészernök, Balássy Miklós vezérkari őrnagy, Tóth István vezérkari százados, Kővágó József hmtk. százados, Schreiberb Róbert egészségügyi őrnagy. Kiss Jánost, Nagy Jenőt, Tartsay Vilmost, Almásy Pált, Révay Kálmánt és Makay Miklóst halálra ítélték. Kegyelmi döntéssel Almásy, Révay és Makay ítéletét 15, illetve 10-10 évi fegyházra változtatták. A kegyelmet nem nyert három személyt december 8-án hajtották végre a halálos ítéletet. Bajcsy-Zsilinszky ügyét — mivel őt képviselői mivolta mentelmi joggal ruházta föl — elkülönítették, amíg az országgyűlés hozzá nem járult kiadatásához.

12 Dominich Vilmos (1904. június 11—?). Hadbíró őrnagy. 1944-ben a Vezérkar Főnöke különbíróágának vezetője, s Szálasi uralma idején is ezt a tisztséget töltötte be. Kiss János és társai, Bajcsy-Zsilinszky rógtönítelő bírósági tárgyalásán ő a tárgyalásvezető. A Sopronkőhidára kitelepült bíróság és fogház parancsnoka. 1945 májusában az a meikaiak letartóztatták és Kufstein börtönébe zárták. Később Kufsteint és az ott raboskodókat a franciák vették át. Kiadatását elkerülte, mert Magyarország és Franciaország között nem volt hadállapot. Állítólag Argentínába emigrált. A magyar igazságügyi szervek többször kérték kiadatását, de kérelmeik nem vezettek eredményre. (Almásy Pál Sopronkőhidai napló című memoárjában beszámol arról is, hogy Dominich állítólag több évvel ezelőtt feltűnt Svájcban, és ott az egyik banknál fel akart venni egy, még 1944 előtt elhelyezett nagyobb összeget. Itt látta társaságában Gömbös Ernőt, néhai Gömbös Gyula volt miniszterelnök fiát. A svájci bank nem teljesítette kérését.)

13 A Sopronkőhidára teleített hadbírósnál 9—10 bíró teljesített szolgálatot. 1946. január 15-én a soproni rendőrség Érsek Albertet vette őrizetbe azzal a váddal, hogy a bíróság elnökeként részt vett Bajcsy-Zsilinszky halálra ítéelésében.

14 Dernői Kocsis László már idézett könyve szerint a vádat Jánosi Ferenc, a vezérkari főnökség ügyésze képviselte. A bíróságban pedig Szabó, Anka és Kerényi századosok ültek. Almásy Pál visszaemlékezése szerint viszont a vádat Nika Géza hadbíró százados képviselte.

15 Az 1930. évi III. törvénycikk „A katonai büntetőtörvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításairól és kiegészítéséről” szól. A törvény 1—4. pontjai alapján tíz évtől 15 évig terjedő fegyházzal büntethető az, aki háború idején mással szövetségzik, más rábírná igyekszik arra, hogy a magyar állam vagy szövetségsége fegyveres erejének szándékosan hátrányt, vagy az ellenségnek szándékosan előnyt okozzon, valamint ennek érdekében az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozik. Az utolsó bekezdés szerint ha a büntett következtében a fegyveres erő egy vagy több tagja hadifogságba esett, életét veszítette, súlyos sérülést szenvedett vagy súlyos betegségbe esett, vagy ha a büncselekményből nagy hátrány származott, vagy az a hadviselés érdekében nagy fokban veszélyeztette, a büntetés halál.

16 A Magyar Front 1944. május közepén alakult a kommunisták kezdeményezésére a Szociáldemokrata Párt és a Kisgazdapárt részvételével, mint a magyar demokratikus pártok antifasiszta szövetsége. 1944 közepére a Nemzeti Parasztpárt is csatlakozott. Propagandatevékenységet fejtett ki a németek ellen. 1944. november 9-én a fegyveres ellenállási mozgalom szervezésére létrehozta a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságát, amelynek elnöke Bajcsy-Zsilinszky Endre lett, aki addig a Kisgazdapártot képviselte a Magyar Frontban.

okozni és előnyt az ellenségnek, a bíróság feleslegesnek ítélte, és az ügyet a Kiss János és tsaí elleni főtárgyalás adataival és magának Zsilinszky előadásával tisztázottnak és az ítéelkezésre érettnak találta.

Az ügyész azután, hogy a tárgyalást vezető a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánította, előterjesztette sablonosan a vádat, különösebben és részletesebben annak indoklásába nem bocsátkozott, amint hogy az igazságnak megfelelően ki kell jelentenem, hogy a vád képviselője semmiféle agresszivitást a tárgyaláson nem mutatott.

A vád előterjesztése után elmondottam én a védőbeszédet, foglalkoztam a váddal. Jogi szempontból igyekeztem kimutatni, hogy a vád szerinti bűncselekmény tényálladáéki elemei fenn nem forognak, s különösen hogy az életbeléptetési törvény 59. §-ának utolsó bekezdése szerint a vád szerinti tett semmiképpen sem minősíthető. Rámutattam az ügy politikai oldalára is, kifejtettem, hogy a háború elvesztésével is számolnunk kell, amikor az országnak életbevágóan szüksége lehet olyan magyar emberekre, akik tárgyalóképeségüket a győztes ellenfélle szemben is megőrizték. Múltjánál, felfogásánál és keménykötésű magyarságánál fogva ilyen magyarnak állítottam, mondhatom teljes meggyőződéssel is, amit ugyancsak kifejezésre juttattam, Bajcsy-Zsilinszky Endrét is. Felmentést kértem, bűnösség megállapítása esetén Zsilinszky kifogástalan múltjára, jóhiszeműségére és végeredményben hazafias aggodalom diktálta cselekményére való tekintettel a lehető legenyhébb büntetésnek a kiszabását.

Felszólalásom után Zsilinszky Endre személyesen is előadta azt, amit védelmére előadni szükségnek tartott. Az ügyész a védőbeszédre nem reagált, újabban fel nem szólalt.

A bíróság erre határozathozatalra vonult vissza, majd a délelőtt 9 órakor megkezdett tárgyalást emlékezetem szerint délután 2 óra tájt az ítélet kihirdetésével befejezte. Az ítélet kétél általi halálra szolt. Az ítélet kihirdetése után jegyzőkönyvbe foglaltam a tárgyalás és ítélet elleni panaszokat, amely lényege abban állott, hogy a bíróság lényeges körülmények tekintetében előterjesztett bizonyítás kiegészítési indítványának nem adott helyt, hogy tévesen mondotta ki bűnösnek Zsilinszkyt az ítélet szerinti bűncselekményben, hogy tévesen minősítette e cselekményt és hogy nem alkalmazta a büntetés kiszabásánál az enyhítő §-t, illetve nem élt a bíróság az enyhítés legmesszebbmenő lehetőségével. Ezeket a panaszokat kértük orvosolni, s végső esetben a halálbüntetésnek kegyelemből való átváltoztatását.

A Dominich tárgyalást vezető későbbi kérdést intézett hozzám, hogy nem akarnék-e Zsilinszkyvel még beszélni. Tekintettel arra, hogy Zsilinszkyvel az ítélet kihirdetése után hosszasan beszélgettem, kívánságait, amelyek megkegyelmezése iránti lépések megtételére vonatkoztak, át- és tudomásul vettem, Dominichnak azt mondtam, hogy Zsilinszkyvel mindent megbeszéltem, mire ő azt felelte, hogy azért szolt, mert esetleg már nem lesz alkalmam Zsilinszkyvel beszélni. Kérdéseimre, hogy miért nem lenne már alkalmam védenccemmel beszélni, hiszen az ítélet megerősítésre szorul, ami legalább öt-hat napot szokott igénybe venni, Dominich arra hivatkozott, hogy az ítéletet azonnal megerősítésre viszi, ami engem megdöbbentett, éreztem, hogy Dominich felsőbb nyomásra cselekszik, s hogy valakinek vagy valakiknek az ügy nagyon sürgős. Kérlelésre fogtam a dolgot, hogy Dominich hagyja az ügyet az ünnepek utánig feküdni, legyen meg az elítéltnék legalább a reménye, hogy megkegyelmezése érdekében a lehető lépések megtörténnek. Dominich hivatkozott arra, hogy ünnepek vannak, ő is le akarja rázni ezt az ügyet, ami engem egyenesen megrendített, ő talán ezt észre is vette s oda módosította a dolgot, hogy őt is sürgetik.

En Zsilinszky kívánságainak megfelelően igyekeztem és szerettem volna megfelelni, nejét,¹⁷ öccsét¹⁸ és Kelemen Kornél ügyvédet értesíteni, felhívni, hogy sürgősen járjanak közbe Zsilinszky Endre elgondolása szerint a Nuncius¹⁹ és a hercegprímás²⁰ útján az illetékeseknél, főleg Veessenmayer²¹ német követnél, mert Zsilinszky abban volt és vélte tudni, hogy a német hadsereg részére felajánlandó nagyobb pénzösszeg ellenében Veessenmayer hajlandó lesz ügyét protegálni. Még a fegyházi vendégülöntést Zsilinszky Endre nejevel, Kelemen Kornéllal, esetleg Zsilinszky Gáborral. Alig értem haza, a fegyintézetü vendéglős telefonált, hogy az autó nem megy Budapestre, hanem Veszprémbé. Minthogy úgy tudtam, hogy Zsilinszky Gábor Ajkán tartózkodik, megkértem

17 *Bajcsy-Zsilinszky Endréné, szül. Bende Mária* (Vác, 1900. — Budapest, 1974. május 14.). 1944 augusztusában kötött házasságot Bajcsy-Zsilinszky Endrével — külön engedéllyel — a Fő utcai börtönben. Haláláig méltó megbecsülés övezte.

18 *Zsilinszky Gábor* (1888—1953). Vegyészmérnök. Bátyjától eltérően a politikával kevésbé foglalkozott, a gazdasági életben helyezkedett el. 1920-tól a jobb- és szélsőjobboldali lapokat kiadó Stádium Sajtó Vállalat vezérigazgatója. 1934-től a Nitrokémiai Ipartelepek és a Péti Nitrogénművek Rt. vezérigazgatója, 1940-től elnöke volt. Betöltötte a Gyáriparosok Országos Szövetsége elnöki tisztét is. A háború vége felé Németországba menekült, majd kivándorolt Brazíliába.

19 1930-tól 1945-ig Angelo Rotta püspök állt a Magyarországi Apostoli Nunciatúra élén.

20 Serédi Jusztinián esztergomi érsek, bíboros hercegprímás.

21 *Veessenmayer, Edmund dr.* (Bad Kissingen, 1904. november 12. — Darmstadt, 1977. december 24.). 1944. március 19-től Németország budapesti követe és teljhatalmú megbízottja. 1945-ben szovjet fogságba esett. A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék 20 évi börtönbüntetésre ítélte. Büntetését 1952-ben 10 évre csökkentették. Végül 1954-ben szabadlábra helyezték. Haláláig Darmstadtban (NSZK) élt.

Klujber vendéglőst, hogy a Kelemennek címzett levelet címezze át Ajkára Zsilinszky Gábornak és irányítsa az autó soffőrjét a levél személyes kézbesítése végett a címzetthez Ajkára. Borravalóval nem fukarkodtam és ígéretet tettem a soffőrnek a levél személyes kézbesítése esetén nagyobb összegű jutalmat. Magam próbáltam telefon összeköttetést kapni, de semerre sem kapcsoltak, nem lehetett összeköttetést kapni. Erre lediktáltam telefonon a postára sürgönyöket Zsilinszky-nének, Zsilinszky Gábornak és Kelemen Kornélnak. Amikor a harmadik sürgönnyt diktáltam, a felvevő kisasszony az ügy komolyságára való tekintettel megakasztott azzal a figyelmeztetéssel, hogy a sürgöny sem érhet előbb rendeltetési helyére, mint egy közönséges levél. A sürgönyöket azonban mégis továbbítottam. Következő nap vasárnap reggel visszakaptam a Kelemen Kornélnak, illetve Zsilinszky Gábornak címzett levelet azzal, hogy a fentemlített autó Veszprémbe sem indult. Úgy délelőtt 10 óra tájt dr. Gunde László ²²ország.[gyűlési] képv.[iselő] barátom, aki ugyancsak internálva volt a fegyintézetben és akinek ügyében szintén eljártam, egy barátjával együtt meglepett a lakásomon azzal, hogy őt őrizetből kiengedték, s hogy Budapestre készülnek, amihez némi útravalót kértek tőlem. Tőlük értesültem, hogy szegény Zsilinszky Endrét vasárnap reggel 8 óraker kivégezték, ami tehát anélkül történt, hogy engem, mint védőt az ítélet megerősítéséről értesítettek és alkalmat adtak volna, hogy volt védeccemmel még beszéljek és utolsó kívánságait átvegyem.

A kivégzésnél jelen volt orvosnál²³ érdeklődtem azután, hogy volt-e Zsilinszky Endrének valami különös kívánsága, üzent-e valamit övéinek, s hogy miként folyt le a halálbüntetésnek kötélt általi végrehajtása. Az orvos szerint Zsilinszky Endre félelem nélkül, keményen és férfiasan nézett szembe a halállal, ahogy nála másképp magatartása el sem képzelhető, utolsó szavai pedig a következők voltak: „Isten áldja a hazámat, Isten veled feleségem, Isten mindent tud!”

Felolvasás után helybenhagyólag aláíratott.

Kmft.²⁴

dr. Baditz Imre sk.
főispáni titkár

dr. Pinezich István sk.

Kedl Matild sk.
jegyzőkönyvvezető

A másolat hitelül:
Baditz Imre
főispáni titkár

II. JEGYZŐKÖNYV

Felvétellett Kőhidán a büntetőintézeti temetőben Bajcsy-Zsilinszky Endre holttestének exhumálása alkalmával, 1945. április hó 22-én. Jelen vannak dr. Horváth Miklós kir. tisztii főorvos és Kup Gyula közkörházi főorvos törvénytészi orvosszakértő.

A fogolytemető különálló sarkában, közvetlenül a dűlőút mellett 15 fa-névtáblával megjelölt sír közül az első sor útszéli első sírja Bajcsy-Zsilinszky Endre jelzésű, 1944. december 24-i megjelöléssel.

A sírhant elszáradt cseresep virágokkal van díszítve. A sírhant megnyitása után 2 m mélységben homokos talajban, hanyatt fekvő helyzetben koporsó nélkül találtuk a teljesen felöltözött eltemetett holttestet. A holttesten fekete zakó kabát, szürke pulóver, csíkos ing, fekete nadrág, szürke harisnya és fekete félcipő volt található.

Személyazonosságá jelék: 1. A fekete zakó kabátban „Tóth Lajos Budapest” szabómester cégjelzése volt található. 2. A jobb szivarzsebben összehajtott zsebkendőn „B.Zs.E.” betűjelzések találhatóak.

(...)

Vélemény: Fentiek alapján teljes biztonsággal megállapítható Bajcsy-Zsilinszky Endre holttestének személyazonossága. A halál időpontja a rendelkezésre álló adatoknak és a talált helyzetének megfelelően mintegy 4 hó előttire tehető.

K.m.f.

dr. Horváth Miklós
dr. Kup Gyula

²² Dr. Gunde László (Újvidék, 1894. június 23. — ?). Magkereskedő, magtermelő, hites törvénytészi gazdasági szakértő, az Országos Magyar Terménykereskedő Egyesület elnöke. 1935-ben Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvénytészi bizottságának tagja, 1939-től a Magyar Élet Pártja képviselője az országgyűlésben.

²³ Dr. Arany Sándor orvos századost, ugyancsak sopronkőhidai foglyot rendelték ki a halál beálltának megállapítására.

²⁴ Kelt, mint fent.

Záródek: Az exhumált holttest fémkoporsóba helyezve tengelyen Sopronba szállítattott, hol a Szt. Mihály temető ravatalozó helyiségében ideiglenesen elhelyezést nyert.

Sopron vármegye és Sopron város főispánja dr. Hám Tibor, valamint Érsek Albert ny. alezre-des, tolmács a beszállítás megtörténte után, 1945. IV. 22. du. 3 órakor megjelennek a ravatalozó helyiségben és a koporsó felnyitása után megtekintik az általuk személyesen is ismert Bajcsy-Zsilinszky Endre holttestét.

Alulírottak egybehangzó kijelentéssel megállapították, hogy az exhumált holttest néhai Bajcsy-Zsilinszky Endre holttestével azonos. Az agnoszkálási eljárás után a koporsó az evangélikus temető egyik kriptájában van elhelyezve a temetés időpontjáig.

K.m.f.

Hám Tibor
Érsek Albert

III. JEGYZŐKÖNYV

Készült Sopronban 1945. évi április hó 26-án a főispáni hivatalban. Jelen vannak: alulírottak. Megjelenik Czebe Jenő vezérkari százados²⁵ budapesti lakos és előadja a következőket:

1945. február 4-én tartóztattak le a vezérkari főnökség parancsára, mert január hó 9-től szolgálati beosztásomból — 7. póthadosztály vezérkari főnök — távol voltam. Február 6-án szállítottak be a soproni büntetőintézetbe Kőszegen történt kihallgatásom után önkényes eltávozás stb-vel vádolva. Itt február 9-én a vkf. 1. bíróság ügyésze Janszky hadbíró százados hallgatott ki arra vonatkozóan is, hogy nem-e akartam az oroszokhoz szökni. Tekintve, hogy abban az időben szökésem helyén harcok voltak, és bátyám (vitéz Czebe Valér vezérkari százados²⁶) után is érdeklődött, aki ugyanebben az időben eltűnt. Helyzetem meglehetősen reménytelennek tűnt akkor, mert törzsem és beosztottaim egyöntetűen vallhatták azt, hogy október 15-től kezdve, a Szálasi kormányra fel nem esküdve mindent megtettem, hogy a kormányzói, majd később Vörös János vezérkari főnök²⁷ parancsához tartsam magamat, és hogy a magyar értékek magyar földön maradjanak, és átállási törekvésem sejtették, vagy tudták. Ebben a helyzetemben keresetlem fel a fogságból dr. Varvasovszki János főorvos urat,²⁸ a soproni Erzsébet kórház idegosztályának vezetőjét, aki teljes segíteni akarással azon volt, hogy cselekedeteim enyhítő körülményeit az orvosi szempontok figyelembe vételével kihangsúlyozni tudja, és ezzel a várható gyors s esetleg végleges elintézését ügyemnek a lehetőség határain belül akadályozza. A soproni katonai büntetőintézetben, mely Sándor hadbíró alezre-des²⁹ vezetése alatt volt, ott-tartózkodásom alatt egy zsidót, három orosz foglyot, és egy magyar katonaszökevényt végeztek ki. Az ellátás a büntetőintézetben jó volt. Az elhelyezés azonban a túlzásfűlttség miatt a legénységnél igen rossz. Emiatt több haláleset is fordult elő, járvány s betegségek következtében. Sopronban március 24-ig maradtam, amikor is a nyomozás során megállapított adat alapján ellenem az Kbtk. 59. §³⁰-ba ütköző hűtlenség büntetével gyanúsítottak és emiatt ügyemet a vkf. 3. bíróságának adták át, és a sopronkőhidai büntetőintézetbe szállítottak. Itt március 25-én hallgatott ki Simon hadbíró százados³¹, aki kihallgatásom során a segíteni akaró benyomását tette rám. Ott-tartózkod-

²⁵ Czebe Jenő (Budapest, 1914. december 12. — Budapest, 1949. június 7.). A 7. póthadosztály anyagi vezérkari tisztje. Középkolált Kőszegen, Budapesten és a Pécsi Katonai Reáliskolában végezte el. 1936. augusztus 20-án avatták hadnaggyá. 1942 és 1944 között elvégezte a Hadi Akadémiát. 1944. május 30-tól hadszintéri szolgálatra osztották be. Alakulatát a német rombolások megakadályozásának szolgálatába állította. Ezért a parancsnoksága alá utalt honvédségi vonatszervevényeket a harcból kivonta, újjólagos bevetésüket megakadályozta. Tevékenyen részt vett az ellenállási mozgalomban, főleg lőszerjuttatással. 1945 elején letartóztatták. Szabadulása után jelentkezett az új Honvédelmi Minisztériumba, ahol a személyügyi osztály beosztottja, majd az elvi osztály vezetője lett. Ellenállási műltjéért három év rangelőzésben és előléptetésben részesült. 1945. április 1-jével őrnaggyá, augusztus 1-jével alezre-de ssé léptették elő. A magyar kormány megbízásából részt vett a párizsi béketárgyalásokon, mint katonai szakértő. 1947—48-ban a cseh—magyar, 1948 szeptemberében a szovjet—magyar határmegállapító bizottság tagja. 1949. február 26-án az amerikai hírszerzés javára végezt kémkedés vádjával letartóztatták. Június 7-én a vizsgálati fogság-ból szökést kísérelt meg, s eközben agyonlőtték. (Markó György, a Hadtörténelmi Levéltár igazgatójának szíves közlése alapján.)

²⁶ Czebe Valér (Budapest, 1913. augusztus 3.—?). 1935. augusztus 20-án kezdte meg tényleges katonai szolgálatát. 1944-ben a vezérkarhoz beosztott tiszt századosi rangban. Életéről további információk nem állnak rendelkezésünkre.

²⁷ Vörös János (Zala megye, 1891—1968). Altábornagy. 1944. március 16. és október 16. között a honvéd vezérkar főnöke. A nyilasok hatalomra kerülésekor átment a Vörös Hadsereghez. 1944. december 22. és 1945. november 15. között az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere. 1946-os nyugdíjazásáig vezérkari főnök volt. 1949 végén letartóztatták és életfogytiglani börtönrre ítélték. 1956 őszén kiszabadult. Balatonfüredi villajának családja részére meghagyott szobáiba költözött, s ott élt haláláig.

²⁸ Varvasovszki János (1906—1975). 1944—1945-ben a Soproni Erzsébet Kórház ideggyógyászati osztályán dolgozott vezető főorvosként. E minőségben látta el a sopronkőhidai fegyintézet polgári főorvosi tisztét is. Később csak a soproni kórházban dolgozott. 1973-ban ment nyugdíjba. Haláláig magánpraxist folytatott Sopronban.

²⁹ Sándor András hadbíró nagyról van szó.

³⁰ Katonai büntetőörvénykönyv. Az 59. §-ról l. a 15. jegyzetet.

³¹ Simon Gyula hadbíró századosról van szó.

codásom alatt két halálos ítéletet hoztak egy szervezkedés ügyében egy orvos és egy rendőrtiszt ellen. (neveikre most nem emlékszem.) Az ítéletet azonban nem hajtották végre. A sopronkőhidai március 25-i kihallgatásom után más kihallgatásom nem volt, így én a hadbíróságra vonatkozóan egyebet előadni nem tudok.

Március 28-án a fenyegető orosz előnyomulás miatt az úgynevezett védőőrizeteket útbaindították gyalogmenetben Kismartonig, hogy onnan Németországba az írkok tudomása szerint Kinsee³²-be szállítsák őket. Március hó 29-én indultunk el mi politikai foglyok reggel 1/2 8 felé szintén gyalogmenetben Kismartonig, hogy onnét Németországba, tudomásom szerint Mauthausenbe³³ szállíttassunk. Március hó 28-án tudomásom szerint Makkai János³⁴ szökött meg egy őrral (aki kikísérte őt a fogházból). Március 29-én a Frisch főhadnagy³⁵ parancsnoksága alatt álló magyar őrség és az oszlop felett egy kb. 20 főből álló Gestapo altiszt parancsnoksága alatt levő Gestapo őrség vette át a parancsnokságot géppisztolyokkal felszerelve. A kiszállítandókat kb. 400 főt csoportokra osztották, minden csoportnak parancsnokot kijelölve és figyelmeztették a csoportot, hogy minden oszlopból kilépő ellen az őrség a fegyverét használja. A Sopronkőhidán volt politikai foglyokról készült névjegyzéket, melyet Kuthy vk. ezredes³⁶ úrral emlékeztetből összeállítottunk, az ezredes Úr fegyverkönyvéhez csatolni. A menetoszlopból még magyar területen dánok Veress Lajos vezérezredes,³⁷ a 2. magyar hadsereg volt parancsnoka egy őrszakszervező kíséretében megszökött. A szökésről a határátlépés utáni első pihenőkor vettünk tudomást, mikor is egy, a szökésnél jelen volt úrtól (Ary ezredes³⁸) tudtam meg, hogy Veress vezérezredes egy magyar kocsioszlophoz csatlakozott a magyar kocsioszlop végén néhány idősebb és betegebb podgyászt szállító kocsirol. Szökése után az őrség a kocsinál való tartózkodást és podgyászt feltételét megtiltotta, és még erélyesebb figyelmeztetéseket tett. Tudomásom szerint Sérc községben a menetoszlopból egy kapu mögé beugorva, majd az oszlopból való sikeres szökés után három napi bújdoklással az előnyomuló orosz erők által elfoglalt területre kerültem, és Sopronban jelentkeztem. Ebben az ügyben egyéb előadnivalóm nincs. A jegyzőkönyv helyesen lett felvéve.

Kmft.

Baditz sk.
titkár

Czebe Jenő sk.
vk. százados

Szabó Lenke sk.
jegyzőkönyvvezető

A másolat hitelélül:
Baditz Imre
főispáni titkár

32 Helyesen: Chiemsee. Város az NSZK-ban, Münchenből délkeletre.

33 Helyesen: Mauthausen. Község Felső-Ausztriában.

34 Helyesen: *Makay Miklós* (1900—1976). Vegyész-mérnök. A Nitrokémiai Iparvállalatok igazgatója volt. Bajcsy-Zsilinszky Endre utasítására ő vitte fel Kőszegről Budapestre személygépkocsiján Kiss János altábornagyot. A nyilasok október 22-én letartóztatták, december 8-án halálra ítélték, de kegyelemből büntetését 10 évi fegyházbüntetésre változtatták. Sopronkőhidára került, s a gazdasági hivatalban lett írkok. A deportálás elől Alich őrmester segítségével megszökött. Szovjet közreműködéssel jutott el Debrecenbe, ahol az Ideiglenes Nemzetgyűlés nemzeti parasztpárti képviselőjévé választották. 1947 elején elhagyta az országot és Brazíliában telepedett le, ahol a Nitrokémia otáni leányvállalatának igazgatói teendőit látta el. Nyugdíjazása után az Amerikai Egyesült Államokba költözött, s Kaliforniában élt haláláig.

35 *Frisch József* (?). Tüzér főhadnagy. Hivatalos beosztása a politikai foglyok őrzésére alakított őrsztag, „a magyar kir. budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság büntetőintézetének kikülföldi őrsztaga” parancsnoka. Az *Új Sopron* 1946. március 29-i tudósítása szerint életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

36 *Kuthy László* (1896. szeptember 22—1958). Vezérkari ezredes. 1944. szeptember végén a Horthy Miklós által Moszkvába küldött fegyverszüneti bizottság előkészítését végezte. Október 16-án a németek letartóztatták. 1945 februárjában a nyilasok pert indítottak ellene, s bár a tárgyalás során felmentették, továbbra is védőőrizetes maradt. A deportálás elől — a vallomásaiban ismertetett módon — megszökött. 1945 folyamán az új Honvédelmi Minisztérium személyügyi csoportfőnöke, 1946 elején a honvédség felügyelője. 1946. február 21-től altábornagy, 1947. december 1-jétől vezérezredes, 1948. február 15-től politikai államtitkár. Tisztségét 1948 őszéig, Farkas Mihály miniszter hivatalba lépéséig viselte, ekkor elbocsátották. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták és halálra ítélték, de kegyelemből életfogytiglani börtönrre változtatták az ítéletet. 1956 őszéig volt börtönben. Ezt követően rendőri felügyelet alá helyezték. Idegileg összezapott állapotban öngyilkosságot követett el.

37 *Veress Lajos, dánok*i (Sepsiszentgyörgy, 1889. október 4. — London, 1976. március 29.). Vezérezredes. Vezérkari főnöke „jóvöltából” 1944. október 15-én letartóztatták. Ugyanazon év végén bíróság elé állították, s 15 év börtönbüntetésre ítélték. A bajorországi deportálás elől egy, az őrséghez tartozó szakaszvezető segítségével szökött meg. Ezután Kiskőröstre került internálós táborba, onnan pár hónap elteltével szabadult. 1946-ban nyugdíjazták. A Magyar Közösség néven ismert szervezkedésben való részvételé vádjával 1947. április 16-án kétél általi halálra ítélték, majd azt kegyelemből életfogytiglani változtatták. 1956-ban szabadult, ekkor külföldre távozott, s haláláig Londonban élt.

38 *Ary Lajos* (1888. március 24—?). 1911. augusztus 18-án kezdte tényleges katonai szolgálatát. 1944-re gyalogsági ezredesi rangot ért el, s Nyíregyháza katonai parancsnoki tisztét látta el. Sopronkőhidára 1945. március 20-án került, miután állomásparancsnoki tisztét elhagyta.

IV. JEGYZŐKÖNYV

Készült Sopronban 1945. évi április 26-án a főispáni hivatalban. Jelen vannak: alulírottak.

Megjelenik vitéz Kuthy László vezérkari ezredes³⁹ budapesti lakos és előadja a következőket:

Beregyfi vezérezredes,⁴⁰ a nyilas-uralom honvédelmi miniszterének saját kezűleg írt parancsa alapján a nyilas-uralom első napján tartóztattak le és azt a vádat emelték ellenem, hogy a „Kormányzó Úr Őfelméltósága klikkjéhez” tartozva személyesen közreműködtem október 15-e előkészítésében. November közepéig a Margit körüti fogházban, majd ettől kezdve november végéig a Fő utcán a Gestapo fogságában voltam, november 27-én pedig két autóbuszban, többek társaságában — köztük Kállay Miklós volt miniszterelnök⁴¹ is — Sopronkőhidára szállítottak és itt tartottak fogva 1945. március 28-án bekövetkezett szabadulásomig. Szabadulásomban erősen közrejárzott a magyar őrség, mely a Gestapo ellenére lehetővé tette azt, hogy a Németországba szállítandó csoportból a németek tudta nélkül kivettek, majd a csoport és a Gestapo kíséret eltávozása után elengedtek.

A sopronkőhidai fogházban letartóztatásban lévőek névjegyzékét — akiket korábban ismer-tem már —, emlékezetből összeállítottam, és azt a jegyzőkönyvhöz csatolom.

A bánásmódot illetőleg meg kell jegyezmem, hogy a magyar őrség velünk foglyokkal általában tisztességtudóan viselkedett, míg viszont a Gestapo őrség (mert a magyar őrség mellett ilyen is állott) a legkíméletlenebb bánásmódot tanúsította velünk szemben úgy magatartás, mint fellépést illetően. Annál inkább visszatetsítő volt ez, mert a Gestapo őrség tagjait majdnem kivétel nélkül 18—20 éves bácskai sváb gyerekek voltak, akiknek nagy része magyarul is tudott.

A Sopronkőhidán székelő vkf. illetve bíróság tagjai közül Göbbölös László hadbíró századosot kell kiemelnem, aki minden lehető elkövetett, hogy a foglyokkal való bánásmód jó legyen, sőt annak ellenére, hogy viselkedése már a nyilasok előtt gyanút keltett, nem egyszer megtette azt is, hogy cellánkba, amelyben négyen voltunk elhelyezve (mégpedig Veress Lajos vezérezredes,⁴² Hardy Kálmán altábornagy,⁴³ Utassy Loránd ezredes⁴⁴ és én) látogatóba bejött, ott hosszabb ideig tartózkodott, sőt ügyünkkel kapcsolatban még tanácsokat is adott abból a célból, hogy védekezésünket elősegítse.

Ügyünk tárgyalása alkalmával a tárgyalást vezető Dominich Vilmos hadbíró őrnagy⁴⁵ igyekezett a pártatlanság látszatát megőrizni, bár különösen Veress Lajos vezérezredessel szemben nem egy esetben viselkedése visszatetszést szült bennünk. A vádat képviselő ügyész, Janszky László hadbíró-százados ügyész saját bevallása szerint első ügyvézi ténykedéseként kapta ezt az ügyet, ennek megfelelően benyomásunk általában az volt, hogy megbízatása büszkeséggel töltötte el. A vádbeszédben visszatetszést keltett, hogy erősen kihangsúlyozta ránk vádlottakra (Veress Lajos, Hardy Kálmán, Utassy Loránd és én) csak egy méltó büntetés várhat, mégpedig az akasztófa. Ennek megfelelően Hardy Kálmánnal szemben pl. vádbeszédben súlyosbította a vádat.

Az ottani ügyészség többi tagjait nem ismertem, csak hallomásból tudom, hogy egy Nika nevű, egy Jánosi nevű és úgy tudom, egy Szabó nevű hadbíró százados⁴⁶ volt még beosztva, akiknek működéséről és felfogásáról vallomást tenni nem tudok.

Dominich Vilmos hadbíró őrnagyot illetően Göbbölös százados kijelentése szerint azt mondhatom, hogy különösen az utolsó hetekben Dominich magatartása ingadozóvá vált. Göbbölös szerint

39 L. a 36-os számú jegyzetet.

40 *Beregyfi (Berger) Károly* (Cservenka, 1888. február 12. — Budapest, 1946. március 12.). Vezérezredes. Szálasi Ferenc 1944. október 16-án honvédelmi miniszterre nevezte ki. A budapesti Népbíróság mint háborús bűnöst ítélte halálra 1946. március 1-jén.

41 *Kállay Miklós* (Nagyhalász, 1887. január 23. — New York, 1967. január 14.). 1942. március 9-én Horthy Miklós miniszterelnökké nevezte ki. Miniszterelnöksége alatt kísérletet tett az angolszász hatalmakkal való kapcsolatteremtésre, amivel felkeltette a németek bizalmatlanságát. 1944. március 19-én — már mint exminiszterelnök — menedéjket kért a török követségen. Mikor önként elhagyta menedékét, a németek letartóztatták. Egy ideig Sopronkőhidán, majd Mauthausenben és Dachauban őrizték. 1945 után Olaszországban, 1951-ben az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. Itt írta meg emlékiratait, amelyet New Yorkban adtak ki 1954-ben.

42 L. a 37-es számú jegyzetet.

43 *Hardy Kálmán* dr. vitéz, nemes (Pécs, 1892. május 5. — Columbus (USA), 1980. június 21.). Altábornagy, folyamórc parancsnok. Horthy szárnysegédje, 1936-tól 1943-ig külszolgálaton. 1943-tól mint vezérkapitány a Folyami Erők parancsnoka. Erősen nyilas- és németellenes beállítottságú. A sikertelen kiugrási kísérlet után — amikor is a Folyami Erőknek a Duna-hidak védelmét kellett volna ellátniuk — a németek letartóztatták, és 1945 februárjában kötél általi halálra ítélték. A háború végéig élt a nem jogerős halálos ítélet árnyékában. Őt is deportálták Bajorországba. 1945 júniusában az amerikaiak Nürnbergbe vitték, ahol tanúként hallgatták ki a háborús főbűnösök perében. Németországban telepedett le, később az Egyesült Államokba vándorolt ki. Nyelvtanárként dolgozott nyugdíjazásáig, majd ezután Dél-Karolina állam fővárosába költözött, és ott élt haláláig.

44 *Utassy Loránd* (1897. április 18.—1974.). Okleveles közigazdász végzettséggel Londonban, Washingtonban és Mexikóban teljesített katonai attasé szolgálatot. Ezután a Honvédelmi Minisztériumba került, ahol a 21. osztály vezetőjeként a hadifoglyokkal foglalkozott. 1944. október 13-án Horthy megbízottjaként Szegeden tárgyalt Malinovszkij marsallal. Október 16-án letartóztatták és Sopronkőhidára szállították. Az 1945 februárjában lefolytatott tárgyaláson ugyan felmentették, de továbbra is vizsgálati fogságban maradt. Így deportálták őt is Bajorországba, ahonnan 1945 augusztusában tért vissza. 1945. november 1-jén visszavették a vezérkari testületbe és vezérőrnaggyá léptették elő. 1948. szeptember 16-án a francia Becsületrend Lovagkeresztjével tüntették ki. Hamarosan nyugállományba helyezték, s haláláig vidéken élt.

45 L. a 12-es számú jegyzetet.

46 Nika Géza, Jánosi Ferenc és Szabó András hadbíró századosokról van szó.

2. naba

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

3. naba

[Handwritten signature]

ria. Raga, Pileas, v. ...
P. ...
Esp. ...

Reinigerferens, Gudafard u. ...
v. ...

[Handwritten signature]

[Handwritten signature] ...

[Handwritten signature] ...

[Handwritten signature] ...

[Handwritten signature] ...

[Handwritten signature] ...

[Handwritten signature] ...

4. nota.

Esty

vikis Lany Audebelle
uygarmang finustang Konigrijnare Johadregida

Recepianon min. o. Tansava
Stavskanta i. loyom magainibriato
Gyarnati Andryt gima. taast, t. ldy

Sty mihay alon.

Fash Pal a Munscto. bichis togo

Mabo - Ham jinday onon abay

Sty gompuy-jawit Kolony mogy sin. Lam

Sty Feherning ny beling min. o. tan.

Sty Paris dailo ny min. o. ad. Tard.

Louis Hokenlohe

Sty Konigrijnare min. bichis

Sty Louis Tansava ldy

Sty dancu faldy

Sty Konigrijnare duncu

Fr. Tulyptin
Jenni Kytöläinen
Esaari Vilho, pöytä

5 noka
Fr. Kunderff, Adamiä Pöytämeutpöytä
Börnd Lintu, Pöytä Pöytä Pöytä
Hannan Käytä

6 noka
Nimen dälösi Kunderff, Pöytä Pöytä, Pöytä
Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä
Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä
I. Pöytä n. 17.

7 noka
n. Kunderff, Pöytä I. Pöytä n. 6.
n. Pöytä Pöytä Pöytä II. Pöytä n. 14
n. Pöytä Pöytä Pöytä III. Pöytä n. 27.
Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä
Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä
Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä Pöytä

Pöytä Pöytä

Dominichnak a német győzelembe vetett hite megrendült, míg viszont előljáróitól, valószínűleg Beregfytól állítólag olyan parancsot kapott, hogy az ügyeket szigorúban vezesse és a védőrizetessekkel, illetve letartóztatokkal és foglyokkal szigorúban bánjon. Szerintem Dominich lelki meg hasonlósba került és már kereste volna azokat az utakat, amelyek őt ebből kivезetik.

A sopronkőhídi fogháznak legsötétebb embere a nyilaspárt megbízottja Barcsay Ádám csendőralezredes⁴⁷ volt. Nevezett mindent elkövetett, hogy a foglyok és letartóztatottak, védőrizetessek életét minél nehezebbé tegye. Megszigorította a látogatásokat, a levelezéseket, a csomagküldéseket, minden igyekezete az volt, hogy a védőrizetesseket rosszabb elhelyezésbe tegye, hozzájárult ahhoz, hogy ne csak a magyar közegek, hanem a Gestapo őrség is cenzúrázzon minden levelet és csomagot, ennek következtében a külvilággal való érintkezésünk teljesen megnehezült. Hallomásom szerint nevezett állandóan részegeskedett, a Gestapo őrséggel ő igen jó viszonyt tartott fenn és eltúrte annak velünk szembeni minden túlkapásait.

Az élelmezést illetően ki kell jelentenem, hogy kb. másfél hónapig romlott olajjal főzve emberileg élvezhetetlen ellátást kaptunk, és csak a fogház orvosának, dr. Varvasovszki Jánosnak⁴⁸ erélyes és ismételt kérésére s fellépésére változott meg ez a helyzet. Dr. Varvasovszkit illetően ki kell jelentenem, hogy nevezett mindent megtett, hogy helyzetünket minél inkább elviselhetővé tegye és különösen ügyünk tárgyalásával kapcsolatban Hardy Kálmánnal szemben tanúsított viselkedése egészen dicséretre méltó volt. Hasonlóan igyekezett segíteni rajtunk a fogház katolikus és evangélikus lelkészei is.

Ottlétünk alatt emlékeztem szerint kb. 13—15 lehetett a kivégzettek száma. A kivégzéseket mindig a legnagyobb titokban végezték, úgyhogy csak a polgári fegyencek útján sikerült néhanéha ezekről hírt kapni. Bajcsy-Zsilinszky kivégzése december 24-én vasárnap reggel 8 órakor történt. Az összes fogoly között nemcsak a kivégzés ténye, de annak időpontja is mérhetetlen elkeseredést keltett, mert úgy tűnt fel, hogy szinte akarattal hajtották azt karácsony estéjének napján végre. Bajcsy-Zsilinszkyval együtt értesülésem szerint még másik három kivégzést hajtottak végre.⁴⁹ A győri ügyben⁵⁰ azt a hírt kaptuk, hogy három kivégzés volt, köztük egy hadapród őrmester, akinek az édesapja Győrött valami magas állású tisztviselő volt. A polgári foglyok a kivégzésekről onnan szereztek könnyebben tudomást, mert azokat a fogház gazdasági udvarán hajtották végre és így a munkába járó polgári foglyok ezt az udvarrészt könnyebben meg tudták közelíteni. Ugyancsak egy vasárnapi nap végeztek ki herceg Odescalchi Miklóst⁵¹ is, mégpedig tudomásom szerint akként, hogy szintén ott fogságban lévő feleségétől elbúcsúzni sem engedték. A kivégzéseket a magyar őrségnek egy tizedes⁵² tagja eszközölte, aki minden kivégzésért hallomásom szerint 25 P-t kapott. A nevezetnek a nevét nem tudom, középmagas, borotvált képű, hosszúkás arcú, fekete férfi volt, akit bármikor meg tudnék ismerni. Mi foglyok úgy hallottuk, hogy evvel a tizedessel a magyar őrség tagjai szóba sem állottak és még társaságát is kerülték.

Németországba való kiszállítás híre a foglyok között már hetek óta keringett. Ilyen irányú értesítéseket a magyar őrség tagjaitól kaptunk, akinek legnagyobb része elkeseredve mesélte a kiszállítás lehetőségét. Majd fogolytársunktól, Almásy Pál lefokozott alezredestől,⁵³ aki mint

47 Helyesen: *Barcsay Árpád*. Nyugalmozott csendőr alezredes, fasiszta politikus, aki már 1937-ben csatlakozott Szálasihoz. Pontos életrajzi adatai nem állnak rendelkezésünkre, állítólag Dél-Amerikában hunyt el.

48 L. a 28-as számú jegyzet.

49 Bajcsy-Zsilinszky Endrével együtt végezték ki Fächer (Pesti) Barnabás, Kreutz Róbert és Pataki István politikai foglyokat.

50 1945. február 16-án a nyilas bíróság halálos ítélete alapján kivégezték Németh László Jánost és Stelcer Lajost, akik a fasizmus és háborúellenes tevékenységet kifejtő győri József Attila Kör vezetői voltak. Kilenc másik társukat több évi fegyházra ítélték.

51 *Odescalchi Miklós* herceg (Tuzsér, 1902. május 6. — Sopronkőhida, 1945. január 21.). Tartalékos repülőhadnagy, földbirtokos. Élete igen látványosan alakult. Apja öngyilkos lett, anyja újból férjhez ment. Ő maga is háromszor nősült. 1944. május végén (?) kísérletet tett arra, hogy Olaszországba szökjön repülőgéppel, de Pécs után felhőkbe került, így visszafordult. Június elején (?) egy ME—210 Ca—1 típusú kétszemélyes gyorsbombázó géppel, Bajusz Ferenc szakaszvezető távirással együtt a hajdúböszörményi tábori repülőtérről — gyakorló repülés ürügyén — önbatalmúlag elrepült. Útjának indítéka, s főleg az, hogy egyéni akcióit hajtott végre, vagy megbízatásból repült el Olaszország felé, máig sem tisztázott. Valószínűleg téves navigáció következtében a kelet felé északabbra érték el az olasz területeket, és egy német vadászrepülőtérré szálltak le. Innen Bécsbe szállították őket. Sokáig a Gestapo őrzetében maradtak, majd Sopronkőhidára kerültek, ahol Odescalchi Miklóst kötél általi halálra ítélték, s az ítéletet január 21-én végre is hajtották.

52 A hóhéri „teendőket” Németh Károly tizedes látta el, de Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzésénél Stasák Máttyás és Kemecsei Sándor katonák is segítkeztek. (Németh Károly — útban a deportáltakkal Németország felé — öngyilkos lett.)

53 *Almásy Pál* (Vác, 1902. július 8. — Budapest, 1985. március 17.). Hadmérnök százados. 1916 és 1920 között az akkori Soproni Honvéd Főreáliskola növendéke. 1924-ben avatták tüzérhadnaggyá, 1929-ig csapatszolgálatot teljesített. 1932-ben mérnöki diplomát szerzett, ezután 1937-ig a Haditechnikai Intézetben dolgozott. Három évig a berlini magyar katonai attasé beosztott tisztje volt. 1942-ben alezredessé nevezték ki. 1944-ben részt vett a katonai ellenállási mozgalomban és ezért halálra ítélték, de a büntetést kegyelemből 15 évi fegyházban eltöltendő fogságra változtatták. Sopronkőhidára került, ahol irmoként is tevékenykedett. A deportálásból való hazatérése után a Honvédelmi Minisztérium egyik csoportfőnökségével bízták meg. 1945. október 1-jén vezérőrnaggyá léptették elő. 1947. január 1-jével megvált a honvédségtől és gépészmérnökként helyezkedett el. A koncepciók perek idején őt is letartóztatták, kémkedés vádjával halálra ítélték, de ismét kegyelmet kapott. 1985-ben autóbaleset következtében hunyt el. Naplójegyzetei egy évvel halála előtt jelentek meg a Magvető Könyvkiadónál „Sopronkőhídi napló” címmel.

fogolyírnok mindenben segítette az összes foglyokat, értesültünk arról, hogy a kiszállítás meg fog történni. Március közepe táján elterjedt a híre annak, hogy Dominich őrnagy Mauthausenben járt a fegyház oda való áttelepítésének kérdésében. Március 27-én a déli órákban kaptuk a rendeletet, hogy Németországba való indulás március 28-án a reggeli órákban fog megtörténni. A politikai védőőrizeteket addigi elhelyezésükből kitették és az összeseket egy nagy terembe zsúfolták össze, majd parancsot adtak arra, hogy másnap reggel 5 órára mindenki akként készítse össze csomagját, hogy gyalogmenetben elindulhasson. A parancs természetesen különösen az idős és törődött részét a foglyoknak érintette igen érzékenyen, mert közöttük betegek, öregek, gyalogmenetre képtelenek is voltak. Március 27-én este 8 órakor a védőőrizetesk csoportját egyelőre megszámlálhatatlanul teljes mértékben a Gestapo vette át. Egy Gestapo őrmester géppisztollyal a terembe lépve ezt a foglyoknak bejelentette azzal, hogy a hazaárulók fölött átvette a parancsnokságot és gondoskodni fog arról, hogy azok a Gestapo összes módszereit mielőbb ismerjék. Kijelentette továbbá, hogy mindazokat, akik a gyalogmenetet nem fogják bírni, korháccsal fogja menételésre megtanítani. Személyemet illetően itt meg kell jegyezmem, hogy éjszaka folyamán egy magyar szakaszvezető keltett fel és közölte velem, hogy át fog vinni a cellaépületbe. Én felkészültem erre és a szakaszvezetővel ki akartam menni a teremből, mire a Gestapo őr ebben bennünket megakadályozott, majd az előbb említett Gestapo altisztet hívta magához. Ez az altiszt úgy a szakaszvezetőre, mint reám géppisztolyt fogva bennünket lelövással megfenyegetett és visszakergetett mondván azt, hogy ilyen aljas szökési kísérleteket meg fog torolni, így reggelig továbbra is a teremben maradtam, majd reggel mikor a számlálás szerinti átvétel megtörtént a magyar őrség parancsnoka, Soós alhadnagy⁵⁴ számlálás közben engemet a magyar őrség szobájába észrevétlenül beküldött és így a csoportból kimaradtam. A védőőrizetesknek illetve foglyoknak ez a csoportja március 28-án reggel 7 órakor indult el gyalogmenetben Kismartonba.

Meg kell jegyezmem, hogy a fegyház polgári vezetőségének (az igazságügyminisztérium alá tartozó résznek) a fegyház katonai részének viszonyaiiba tudomásom szerint semminemű beleszólása nem volt. A fegyház katonai részének parancsnoka Frisch főhadnagy volt. Nevezett meggyőződésem szerint megbízható nyilas felfogása következtében jutott ebbe a bizalmi állásba. Kétségtelen viszont, hogy nevezett mindenkor igyekezett a katonai előírásokat betartani, bár azoknak jóindulatú kezelését nem mindenkor tapasztaltuk.

Az alája beosztott legénység közül Soós alhadnagy szintén a katonai előírásoknak megfelelően viselkedett, rosszindulatot részéről nem tapasztaltam. Kecskés tiszthelyettes határozottan a segíteni akaró ember benyomását tette és a valóságban is mindenkor segíteni igyekezett helyzetünkön, olyannyira, hogy vele szemben véleményünknek mindig nyugodtan kifejezést is adtunk. Az őrlégénység legnagyobb része mindenkor tisztelettudóan viselkedett velünk szemben. Annak ellenére, hogy pl. engemet lefokoztak és a honvédségből kiközösítettek, az őrlégénység tagjai mindig rendfokozatomnál fogva és tisztelettudóan szólítottak meg és viselkedtek velem szemben. Az igazságügyminisztérium felügyelete alá tartozó foglárók részéről szintén általában jóindulatot tapasztaltunk. Itt ki kell emelnem Molnár főfoglárt, mindenki által elismert és dicsért magatartását, aki mindenkor és mindent elkövetett ahol segíteni tudott. Nevezett Varvasovszki doktor-nak volt segítőtársa.

Hallomásom szerint a sopronkőhidai ügyészségen Barcsayn kívül még több állandó nyilas delegált is volt, ezeknek neveit és magatartását azonban nem ismerem.

Ebben az ügyben egyéb előadnivalóm nincs.

Kmft.

Dr. Baditz sk.
titkár

Kuthy László sk.
ezredes

Szabó Lenke sk.
jegyzőkönyvvezető

A másolat hitelül:
Baditz Imre
főispáni titkár

54 Soós István alhadnagyról van szó.

A IV. JEGYZŐKÖNYV MELLÉKLETE

A sopronkőhidai politikai foglyok névsora (1945 március hó végén) (Emlékezetből összeállították Kuthy vk. ezredes és Czebe vk. százados.)

Szombathelyi Ferenc	vezérezredes, v. vk. főnök
Hennyey Gusztáv	vezérezredes, v. külügyminiszter
Vörös Géza	altábornagy
Lázár Károly	altábornagy, a testőrség parancsnoka (lefokozták)
Kádár Gyula	vk. ezredes
Kapotsfy Béla [másutt: Kapotsffy]	ny. alezredes
Veress Lajos	vk. szds. (III. 9-én megszökött) (lefokozták)
Harrdy Kálmán [helyesen: Hardy]	altábornagy (lefokozták)
Utassy Loránd	ezredes (lefokozták)
Kuthy László	vk. ezredes (III. 28-án szabadult) (lefokozták)
özv. br. Inkey Istvánné [helyesen: Pálné és fia br. Inkey István]	
gr. Kendeffy Ádámné	ifj. Horthy István özvegyének húga
Csizmarekné [Csizmarek Mátyásné]	
Horváth Béla	alezredes
gr. Eszterházy Móric	ny. min. elnök
Vattay Antal	altábornagy, főhadsegéd (lefokozták)
Jávor Pál	színművész
Jacoby Roland [másutt: Jakóbi Roland, beszercei]	bün. min. tan.
Dániel Sándor	bün.oszt.tan. [A Belügyminisztérium elnöki osztályához tartozó általános alosztály vezetője volt.]
Kaczián Ervin [másutt: Kaczyán]	bün. oszt. tan. [A BM országmozgósítási osztályának h. vez.]
Bökönyi László [helyesen: Beökönyi]	bün. titkár [A BM elnöki osztálya általános osztályán]
Sebes Jenő [helyesen: Sebess]	bün. oszt. tan. [A BM rendőri büntető osztályának vezetője volt]
Halász Károly [másutt: Dabassy-Halász]	bün. oszt. főnök
Siménfalvy N. [N=nevű; Sándor]	bün. min. tan. [A BM állampolgársági osztályának vezetője volt]
Páris László	bün. oszt. tan. [A BM egészségügyi igazgatásügyi osztályának vezetője volt.]
Miklós Aladár	[Miklós Béla min. elnök bátyja]
hg. Hohenlohe Antal [helyesen: Lajos]	
hg. Hohenlohe Antalné [helyesen: Lajosné]	III. hóban Sopronban kórházba kerültek.
nagybacsoni Nagy Vilmos	vezérezredes, ny. honv. min.
Nagy Béla	nyug. vezérőrnagy [helyesen: nyug. ezredes és címzetes vezérőrnagy]
Jeszenszky Sándor	min. oszt főnök [A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban]

Szentmiklóssy István [helyesen: Szent-Miklóssy]	vk. őrnagy
Tarnay N.	őrnagy
hg. Montenuovo Ferdinánd [helyesen: Nándor]	
Dr. Simon Pál	ügyvéd
Reisinger Ferenc	szoc. dem. képviselő
Bartos Ferenc [helyesen: Bárdos]	v. szoc. dem.
Rakovszky Tibor	
Erődy-Harrach Tihamér	ügyvéd
Erődy-Harrach Béla	egyetemi tanár
Popovics N. [István]	g. kel. lelkész [teológiai tanár]
Füzessy N. dr. [helyesen: Füzesi Miklós]	g. kel. lelkész, orvos
Egyed Zoltán	újságíró
Töreky Géza	ny. curiai elnök
Berky N. [helyesen: dr. Berki Feriz]	g. kel. teológiai tanár [A Magyar Ortodox Egyház esperes-adminisztrátora]
Arnóthy-Jungerth Mihály	a külügymin. helyettese
Pap Álmos	külügyi. min. titkár
Nagy Mihály	rep. alezredes
Timár Gyula	rep. őrnagy
Szemes István	rep. őrnagy
Krudy Ádám	rep. százados
Buday László	rep. őrnagy
gr. Kendeffy Ádám	
br. Inkei István	
Havas László	zászlós
Náray Antal	ny. vezérőrnagy
Kemény Gábor	rendőrfőtan.
Gyurits N. [Aladár]	rendőrkapitány [A BM fogház és tolonctügyi osztályán]
Tóth Mihály	alezredes
Boér Vilmos	t. [tartalékos] hadnagy
Boér Ágoston	v. képviselő
Dietz Károly	v. rendőrkapitány
Szebeni [helyesen: Szebeny] József	BESZKÁRT igazgató
Almássy Pál [helyesen: Almásy]	alezrd. (lefokozták)
Révay Kálmán	százados (lefokozták)
Csűrös Gyula	folyamór őrnagy (lefokozták)
Milassin István	hds. [hadbiztos]őrnagy (lefokozták)
P. [Pattantyús] Ábrahám Dezső	nyug. min. elnök [A szegedi ellenforradalmi kormányban]
Zerkovitz (két testvér) [Zerkowitz Péter és Oszkár]	
Makkai János [helyesen: Makay Miklós]	(III. 28-án megszökött. Állítólag elfogták.)

Kós Imre mérnök és neje
Zimmer Ferenc
Fáy N. [Miklós]
Ary Lajos
Tost László [helyesen: József]

Czebe Jenő
Rajk László
br. Vécsey [Egon]
Vályi Nagy Tibor dr.
Mélik Endre
Vörös Tiborné

Kállay Miklós

Végrehajtott halálos ítéletek száma: (Kb. 15) győri szabotázs ügyben 3, Bajcsy-Zsilinszkyvel egyszerre 3, hg. Odescalchi Miklós,

Ott voltak majd kiszabadultak:

Lakatos Géza
Ruszkiczay-Rüdiger Imre
Pásztói Ámon

hg. Odescalchi Miklósné

Titkos Ilona

Kánya Kálmán

Szombathelyi Ferencné

br. Rohonczy N. [Imre]

Lupkovich N. [György]

Orosz Béla

götsi Nagy Elek

Fluck András [helyesen:Fluks]

Dr. Harsányi N. [Jenő]

Brayer N. [helyesen: Breur György]

Vajk N. [Artur]

Füredi N. [Oszkár]

8 évre ítélve!

M. T. I. főszerkesztő

zászlós

ezredes

ménkari szds. (Tost Gy. öccse) [Tost Gyula Hor-
thy szárnysegédje volt]

vk. százados (III. 29-én megszökött)

alezredes

orvos-százados

újságíró (kórházba jutva szabadult Sopronban)

(Vörös János vezérezredes menyé, időközben
Sopronban egy zárdában két gyermekkel inter-
nálták.)

v. min. elnök II. hó végén Németországba vitték
[február 15-én]

v. min. elnök és felesége

ny. vezérezredes

ny. bün. min. oszt. főnök [A BM közbiztonsági
osztályának vezetője volt.]

[színésznő]

[v. külügymin.]

[curiai bíró]

rep. ezredes

tüzér alezredes — orvosi véleményre szabadult

Urikány Zsilvölgy vezérig.

orvos

ig. Brennberg [A bánya gazdasági igazgatója
volt]

ig. Brennberg [A bánya műszaki igazgatója
volt]

építész Sopronban

V. JEGYZŐKÖNYV

Készült Sopronban a főispáni hivatalban 1945. évi április hó 26-án. Jelen vannak: alulírottak. Megjelenik Kopácsy Gusztáv zászlós,⁵⁵ belügyi számvizsgáló budapesti (XII. Kékgyöly u. 2.) alatti lakos és az igazság bemonására történt figyelmeztetés után előadja:

Nagybacsoni Nagy Vilmos ny. honvédelmi miniszter⁵⁶ vezérezredes elfogatásával kapcsolatban: Megjelent november elején egy honvéd-csendőr és egy nyilas-detektív Nagy Vilmosék klotildligeti villájában s közölte az elfogató parancsot. A kegyelmes úr magához vette a szükséges felvenniüket, stb-t, a tábornoki ruhát is fel akarta venni, azonban a nyilas ráordított: „Ne merje felvenni a tábornoki ruhát, mert letépem Magáról!” Az autóba beült először a csendőrhonvéd, azután beült Nagy Vilmos. Nagy Vilmosné el akarta kísérni az urát, azonban csak úgy ültethet be az autóba, hogy félig az ura ölébe kellett üljön a csendőr udvariatlansága miatt. Amikor kiértek Klotild-ligetről, megállt a söffőr és szólt, hogy helyezkedjenek el kényelmesebben. Kérte Nagy Vilmosné a csendőrt, üljön egy kicsit arrébb, hogy a kegyelmes úr ölében ne kelljen üljön, mert fáj a lába, reomás, azonban a csendőr a kérésre még csak nem is válaszolt. Autóval a Lomnic Szállóba vitték. Másnap a lánya ennyivalót vitt apjának. Éppen riadó volt és várt a folyosón, hogy az apja jöjjön le. Egy katona rászólt, hogy kisasszony menjen le a pincébe, mert riadó van, erre ő válaszolta, hogy az apámat várom, ugyis riadó van és együtt megyünk le a pincébe. A katona erre durván megjegyzi: „Ezeket a bitangokat nem engedjük le a pincébe, dögöljenek meg.” Innen Sopronkőhidára vitték, ahol fűtetlen nagyobb teremben helyezték el. Vele együtt volt Nagy Béla tábornok,⁵⁷ Reisinger Ferenc⁵⁸ szoc. dem. képvis., Montenuovo herceg,⁵⁹ Rakovszky Tibor⁶⁰ stb. Élelemként bűdös olajból főztek ehetetlen ételeket. Aki csomagot küldött a fogoly-nak, az feketé listára került. Engem is mint tisztet figyelmeztettek ismételtelen, hogy ne küldjek, mert lefokoznak. Egy időben, amikor Csataj Lajos és felesége⁶¹ megmérgezték magukat, betiltot-ták a csomagküldést. Később is dr. Varvasovszky János⁶² intézeti orvosnak volt köszönhető, hogy részükre élelmet lehetett eljuttatni, aki saját maga az autóján vitte ki Kőhidára titokban a Nagy Vilmos részére küldött élelmet. Megszólitás csupán „gazember, bitang, hazasáruló” volt. A fogságtársak szerint Nagy Vilmos tartotta meg egyedül régi egyensúlyát, igen erélyes volt a nemetekkel és nyilasokkal szemben. Egy ízben a fogház-parancsnok altábornagynak szólította. Erre ő erélyesen: „Már éppen elég ideje vagyok itt én is és Ön is, hogy tudja ki vagyok. Vegye tudomásul, hogy Nagy Vilmos ny. honvédelmi miniszter vagyok, vezérezredes, s ha velem beszél, álljon vigyázba és vegye le a sapkáját.” Állandóan lekötötte magát szellemileg, rajzolt stb. Jel-

55 *Kopácsy Gusztáv* — Életrajzi adatai nem ismeretesek. Tény viszont, hogy ebben az időben Nagy Vilmos egyik lányának udvarolt, s e szálon keresztül szerezhette információit.

56 *Nagy Vilmos, nagybacsoni* (Parajd, 1884. május 30. — Piliscsaba, 1976. június 21.). 1905-ben végezte el a Ludovika Akadémiát. Részt vett az I. világháborúban, amikor is a vezérkarnál, illetve a Honvédelmi Minisztériumban szolgált. A hadseregben különböző magas beosztásokat töltött be. 1937-től altábornagy, 1942. szeptember 24. és 1943. június 12. között a Kállay-kormány honvédelmi minisztere. E minőségében a nyugatbarát konzervatív ellenzék — Bethlen és köre — támogatásával mérsékeli igyekezett a német és nyilas szélsőjobboldal befolyását a hadseregben. Szálasi hatalomra jutása után, november 16-án letartóztatták. 1945 áprilisában szabadult. Haláláig Piliscsabán élt.

57 *Nagy Béla, nagybacsoni* (Aknasztalna, 1882. július 14. — Budapest, 1962. november 5.). Ezredes, címzetes vezérőrnagy. Ludovika Akadémiát végzett hivatalos tiszt volt. Ő vezette a Belügyminisztérium VI/A osztálya néven nyilvántartott „Rendő Újonc Iskola” fedőnevű rejtett páncélos alakulatot. (A trianoni békeszerződés — mint köz-tudott — maximálta Magyarorszáig katonaságának létszámát, s ezt kikerülve szervezték a hadsereget különböző fedőnevek alatt.) 1929-ben nyugdíjazták. 1944. november elején a Gestapo letartóztatta, és testvérével, Nagy Vilmos-sal együtt Sopronkőhidára került. A deportálásból való hazatérés után nem vállalt katonai szolgálatot, nyugdíjazásáig a NIKOTEX vállalatnál dolgozott tisztviselőként.

58 *Reisinger Ferenc* (Pusztahídveg, 1880. — Halászi, 1964. december 26.). Asztalos munkásként lépett be a Szociál-demokrata Pártba. 1905-től a famunkácsoport vezetőségi tagja Miskolcon és szerkesztője a Miskolci Munkásújságnak. A Tanácsköztársaság alatt a munkástanács elnöke. 1922-től az MSZDP miskolci pártszervezetének titkára, 1922—1939 között országgyűlési képviselő. Munkásmozgalmi tevékenysége miatt tartóztatták le a nyilasok, s hurcolták Sopronkőhidára. 1945 után 1947-ig a Belügyminisztériumban mint politikai államtitkár tevékenykedett, később az Országos Erdészeti Felügyelőség vezetője lett. A törvénysértések idején letartóztatták és bebörtönözték. Kiszabadulása után vidéken élt.

59 *Montenuovo Nándor herceg* (Margarethen am Moos, 1888—?). Ferenc József egykori főudvarmesterének a fia. Az I. világháborút végigharcolta. A háború után a Baranya megyei németbolyi birtokon gazdálkodott. A megye törvényszerűségi bizottságának örökös tagja volt. A felsőháznak is tagja volt, de a közszerlepiéstől visszavonultan élt. Letartóztatásának okául az szolgált, hogy Eszterházy Móric gróffal és más arisztokratákkal együtt egy német- és háborúellenes memorandummal fordultk Horthyhoz.

60 *Rakovszky Tibor* (Szenice, 1893. július 30—?). A pozsonyi egyetemen avatták az államtudományok doktorává. Az I. világháborúban a 194. sz. császári és királyi tüzérezredben szolgált. A szegeói ellenforradalmi hadseregben százados rangot töltött be, s mint ilyen József főherceg mellett teljesített szolgálatot. 1920-tól Sopron vármegyében szolgabíró, majd főispáni titkár. 1927-ben szolgálatátelre a Belügyminisztériumba rendelték, itt négy évig volt Sztranyovszky Sándor államtitkár személyi titkára. A Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával lett országgyűlési képviselő 1931-ben.

61 *Csataj Lajos, csataji* (Arad, 1888. augusztus 1—1944. november 16.). Különböző beosztásokat töltött be a hadseregben. 1943. június 12-től 1944. október 16-ig honvédelmi miniszter volt. Mint Horthy híve, mindvégig helyesele a szovjetellenes háborút, s ezért támogatotta a német hadvezetést. A Lakatos-kormány idején már bizonytalanabb magatartást tanúsított a németek irányában, ezért a Gestapo október 16-án letartóztatta. Felesége egy látogatás során ciánt vitt magával, s mindketten öngyilkosok lettek. (Halálának pontos napjaként a Magyar Életrajzi Lexikonban november 16. van feltüntetve. Ennek ellentmond Kopácsy vallomása.)

62 L. a 28-as számú jegyzetet.

lemző a bánásmódra, hogy egy ízben dr. Gera⁶³ pártvezető meglátogatta az intézetet, éppen akkor, amikor mindenki templomban volt. Szombathelyi Ferenc vezérkari ezredes⁶⁴ beteg volt és a cellájában maradt. Benyit hozzá Gera, nyilas és fogházparancsnok és Gera rászól Szombathelyire: „Na most legalább megtanulja érdemes volt-e a zsidókat pártolni.” Erre a nyilas: „Te összeveszted, ez nem Nagy Vilmos, ez Szombathelyi, az a másik bitang most templomban van.” Hallottam, hogy Apponyi Geraldine albán királyné⁶⁵ is 2 napig Kőhidán volt.

Nagyon szépen viselkedett Geiszbühl Máttyás r.k. lelkész,⁶⁶ kőhidai lelkész, aki dr. Varvasovszkyn kívül saját maguk biztonságának állandó veszélyeztetésével önfeláldozóan mindent elkövettek a foglyok helyzetének enyhítése végett.

Egyéb előadnivalóm nincs.

Jegyzőkönyv felolvasása után aláíratott.

Kmft.

dr. Baditz Imre sk.
titkár

Kopácsy Gusztáv sk.
fél

Feller Margit sk.
jegyzőkönyvvezető

A másolat hitelül:
Baditz Imre
főispáni titkár

VI. JEGYZŐKÖNYV

Készült Sopronban, 1945. évi április hó 26-án a főispáni hivatalban.

Jelen vannak: az alulírottak.

Megjelenik herceg Odescalchi Miklósné szül. Perczel Erzsébet⁶⁷ és az igazság bemondására történt figyelmeztetés után előadja a következőket:

Június 10-én tartóztattak le. Mivel férjem⁶⁸ június 10-én⁶⁹ Messerschmidt géppel átszökött Olaszországba, de Foggia helyett, ami akkor már angol—amerikai megszállás alatt volt, Anconában szállt le és ott elfogták. November 8-ig Budapesten [a] Gyorskocsi utcai Gestapo fogságában voltam, utána Bécsbe transzportáltak, ahol január 17-ig tartottak. Azután átadtak a magyaroknak és a nyilasok Kőhidára vittek autóbusszal, ahol először találokotam férjemmel. Engem 19-én szabadlábra helyeztek, férjemmel 18-án, beszélgetési engedély alkalmával — amit én kérvényeztem — beszélhettem. Engem azért helyeztek szabadlábra, hogy férjem kivégzése alkalmával ne legyek ott. Beszélgetésünk alkalmával férjem elmondta, hogy nagyon rossz bánásmódban része-

63 Gera József dr. (?) Makói orvos. Szálasi közvetlen környezetéhez tartozott. A Nyilaskeresztes Párt országos szervezésének irányítója, 1941-től a párt sajtó- és propagandaosztályának vezetője. 1946-ban a népbíróság mint háborús bűnöst halálra ítélte és kivégeztette.

64 Szombathelyi (Knausz) Ferenc (Győr, 1887. május 17. — Újvidék, 1946. november 4.). Vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke. Már a II. világháború előtt is fontos pozíciókat töltött be a hadsereg vezetésében. 1938-tól a kassai VIII. hadtest, 1941-től pedig a Szovjetunió elleni támadásba bekapcsolódó, Kárpát-csoport néven összefogott magyar haderő parancsnoka. 1941. szeptember 6-tól 1944 áprilisáig a honvéd vezérkar főnöke vezérezredesi rangban. Beosztásából német nyomásra kellett távoznia. A Gestapo 1944. április 18-án tartóztatta le, mert tudomására jutott, hogy közreműködött — még a megszállás előtt — három amerikai tiszt Magyarországra érkezésének előkészítésében. A deportálásból való visszatérés után a népbíróság 10 évi börtönrre ítélte háborús szereplése miatt, ezt az ítéletet a Népbíróságok Országos Tanácsa változtatta át életfogytiglanra. Később, mint elítéltet kiadták Jugoszláviának, ahol az újvidéki vérengzés irányítóival és felelőseivel együtt kivégezték.

65 Apponyi Geraldine (Párizs, 1917—). Néhai gróf Apponyi Gyula huszárkapitány és az amerikai származású Gladys Virginia Stuart leánya. 1938. április 27-én kötött házasságot Tiranában Ahmed Zogu albán királlyal. Mikor Olaszország elfoglalta Albániát, a királyi pár Angliába menekült, s azóta is ott tartózkodik. Fiuk, Léka jelenleg is Albánia törvényes királyának tudja magát. Az, hogy Apponyi Geraldine 1944-ben Magyarországon tartózkodott volna, nem bizonyított, de valószínűtlennek látszik, mivel Anglia és Magyarország hadiállapotban állt egymással.

66 Geiszbühl Máttyás (Hegyeshalom, 1908. január 1 —), 1933-ban szentelték pappá, és a sopronbátfalvi karmelita zárda lelkészi teendőinek ellátásával bízták meg. 1938-ban Fertőrákosra helyezték, s ekkor ő lett a fegyintézet lelkésze egészen 1950-ig, amikor is a fegyintézei lelkészi állásokat megszüntették. A mai napig Fertőrákoson él. Visszaemlékezéseit a Soproni Levéltárban helyezte el.

67 Herceg Odescalchi Miklósné, született bonyhádi Perczel Erzsébet (1921—?). Perczel Armand és Toldalaghi Ilona grófnő leánya. 1944 második felében kötött házasságot Odescalchi Miklóssal. 1948. január 2-án Széchenyi Máriával és Haris Olivér volt detektív-főnökkel együtt elhagyta az országot, feltehetőleg amerikai segítséggel. Egy ideig Ausztriában tartózkodott, majd Új-Zélandba ment. Néhány évvel ezelőt még Aucklandban élt.

68 L. az 51-es jegyzetet.

69 A visszaemlékezések és a szakirodalom eltérő időpontokra teszi Odescalchi távozását. Nyéki Károly történelvész szerint június 4-én (l. pl. „Nem fogtok szeggyent vallani velem!” Vázlat Odescalchi Miklósról című cikkében, amely a Szaboles-Szatmári Szemle 1983/1. számában jelent meg), a most közölt tanúvallomásban a feleség szerint június 12-én került sor Odescalchi kirepülésére. Nyéki Károly azt állítja, hogy a vallomásban felsorolt személyek nagy részét 1944. június 5-én tartóztatták le. Ez a június 4-i szökést támasztja alá, mert a letartóztatottak mindannyian közeli ismerősei voltak Odescalchi Miklósnak, s az ő szökése szolgálhatott ürügyül őrizetbe vételükhöz.

sült Bécsben, s a magyar konzulátus, akihez minden magyar politikai fogoly fordult üzeneteik továbbítására, vagy segély-kéréssel, egyáltalán nem reagált a kérelmekre. Ebben az ügyben tudomásom szerint a következők voltak letartóztatva: Purity Mátyás rep. hdgy., akinek további sorsáról semmit sem tudok, Bajusz Péter rep. távirász,⁷⁰ aki férjével együtt repült el, Mélik Endre újságíró, gróf Alberty Erzsébet,⁷¹ őt Bécsből koncentrációs táborra ítélték, Takácsi Konstantin Nemzeti Bank igazgatója, gróf Zichy Gábor,⁷² vitéz Kozma Sándor a rádió igazgatója, Noéh Gábor,⁷³ herceg Odescalchi Margit (Lancia Józsefné)⁷⁴ férjem testvére, gróf Lónyai Gábor, férjem unokatestvére, Berényi Attila, rep. hdgy., Vadas László rep. hdgy., akik jobbára Budapesten és Debrecenben kerültek szabadlábba, kivéve Purity hadnagyot, akinek sorsa ismeretlen.

A kihallgatások alkalmával nem riadtak vissza a legkülönbözőbb jelzők használatától, sőt az ügyben felsoroltak közül többeket vertek és kínoztak. A sopronkőhidai fegyintézetben letartóztatásom ideje alatt egyidejűleg ott tartózkodó magyar katonai és civil foglyok egy részének névsorát Czebe Jenő vk. századossal, Mélik Endrével együtt a jegyzőkönyvhez csatoltuk.

Október 18-án öcsémet, Perczel József huszárönkéntest, Ambró István az Olasz Nemzeti Bank igazgatója villájában a lakásba betörő nyilasok agyonlőtték. Férjem kivégzéséről utólag közvetett úton értesültem. Férjem utolsó kívánságát: hogy feleségétől elbúcsúzhasson és személyesen hagyatkozhasson, megtagadták, sőt levélfírást sem engedélyeztek.

Ebben az ügyben több előadni valóm nincs.

Jegyzőkönyv felolvasása után aláíratott.

Kmft.

Dr. Baditz Imre sk.
titkár

herceg Odescalchi Miklósné sk.
fél

Szabó Margit
jegyzőkönyvvezető

A másolat hitelélül:
Baditz Imre
főispáni titkár

70 Helyesen: Bajusz Ferenc szakaszvezető rádiótávírász.

71 Helyesen: Alberti Denao Erzsébet.

72 Más forrásokban: Zichy Pál.

73 Noéh Gábor az Első Magyar Általános Biztosító Társaság nyíregyházi főügynökségének volt az igazgatója.

74 *Herceg Odescalchi Margit* (Tuzsér, 1903. december 8. — Eisenstadt, 1982. március 4.). Férje az olasz állampolgárságú Giuseppe Lancia volt. 1944. június 14-én tartóztatták le bátyja szökése miatt. Szerepet játszott a felszabadulás utáni magyar politikai életben.